

УДК 374–054.62:304.2

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-201-208

Світлана Сергіївна Костюк,
викладач кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Криворізький національний
університет»,
e-mail: skostyukss@gmail.com

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ: СИСТЕМА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

У статті проаналізовано погляди провідних науковців на визначення понять мовна, мовленнєва, комунікативна та міжкультурна компетентності. Обґрунтовано визначення цих компетентностей як складників розвитку міжкультурної комунікації студентів-іноземців. Схарактеризовано окреслені компетентності та їх компоненти для процесу навчання української мови студентів-іноземців. Конкретизовано зміст чотирьох взаємозалежних компонентів кожної компетентності: ціннісний, когнітивний, дієвий, культурологічний. Закцентовано на необхідності розвитку означених компетентностей задля формування практичних умінь, навичок толерантної поведінки в суспільстві, підвищення рівня соціальної адаптації.

Ключові слова: компетентності, студенти-іноземці, компетентнісний підхід, компоненти, українська мова як іноземна, ціннісний, когнітивний, дієвий, культурологічний.

Постановка проблеми. Процес старіння інформації в сучасному світі відбувається набагато швидше, ніж завершується процес навчання. Тому парадигма, зорієнтована на отримання знань, не може задовольняти сучасний стан освіти, яка сьогодні має такі пріоритети:

- навчити навчатися впродовж життя, використовувати отримані знання у своїй діяльності (професійній, суспільній чи побутовій);
- забезпечити формування компетентної особистості, що використовує набуті знання на практиці для розв'язання соціальних чи професійних завдань на ринку праці, здатна виконувати певні соціальні та професійні функції, приймати відповідальні рішення, пристосовуватися до мінливих умов сьогодення;
- формувати особистість, що усвідомлює свою належність до української та світової культур, підготовлена до життя і праці в мультикультурному світі;
- виховувати шанобливе ставлення до рідної культури й толерантне – до інших культур та їх представників [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ураховуючи першочергові завдання освіти та досвід провідних країн, науковці (П. Вогеліус, П. Врігнод, Р. Данон, Р. Джакку-Сівонен, І. Зимня, Д. Міллер, М. Норріс, Дж. Пешар, Є. Свенік, П. Трієр, В. Хутмахер, А. Хуторської) виокремили ключові компетентності, необхідні для розуміння ситуації та досягнення результатів в особистісній та професійній сферах: загальні та фахові («TUNING»); діяти самостійно, відповідно до ситуації; використовувати інтерактивні засоби (мову, знання, закони та ін.) задля активного діалогу між особистістю та довкіллям; інтеграція та взаємодія в соціально гетерогенних групах (DeSeCo); ціннісно-сміслові, загальнокультурні, навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні, соціально-трудова (А. Хуторської); стосуються особистості як суб'єкта діяльності, взаємодії людини з іншими людьми, діяльності людини (І. Зимня).

У Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти компетентності поділено на дві групи: загальні (декларативні знання, уміння та навички) й комунікативні (лінгвістична, соціолінгвістична, прагматична) [2, с. 13].

Нове соціальне замовлення щодо всебічного розвитку особистості через навчання та набуття суспільного досвіду привертає увагу вітчизняних науковців (В. Андрущенко, С. Калашник, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Раєвський) до компонентів освіти, спрямованих на формування компетентностей, необхідних для продуктивної діяльності особистості, характеристиками якої є мобільність, самостійність, конструктивність та готовність до міжкультурної взаємодії. З-поміж провідних складників виокремлюють такі: знання про різні галузі довкілля; набуті уміння й навички, необхідні для виконання конкретних видів діяльності; здатність переносити засвоєні знання на реальну ситуацію, знаходження альтернативних способів розв'язання проблеми, самостійне комбінування відомих способів діяльності задля використання їх у змінній ситуації; досвід людських відносин; досвід ціннісного ставлення людини (знання норм ставлення, умінь та навичок, дотримання норм поведінки).

Ґрунтуючись на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя, робочою групою на чолі з Л. Гриневич було виокремлено десять ключових компетентностей: спілкування державною (і рідною у разі відмінності)

мовами; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадська компетентність; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя [3].

В означених компетентностях акцентовано увагу на необхідності формування особистості, освіченої в гуманітарних, точних та природничих науках, адаптованої до соціально-культурних особливостей спілкування з представниками інших народів.

Зміни у змісті освіти, продиктовані вимогами сучасності, знайшли відображення в законодавчих документах України: Національній доктрині розвитку освіти, Законі «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепції «Нова українська школа».

Отже, інтеграція України до світового освітнього простору зумовила зміну парадигми сучасної освітньої політики та законодавчої бази України, чільне місце в якій посідають такі вимоги: підготовка конкурентоспроможного фахівця, озброєного компетентностями (знання, уміння, навички), необхідними для розв'язання завдань упродовж життя; розширення міжкультурного співробітництва, обмін культурними цінностями.

Розширення й активізація міжнародних зв'язків в Україні, відносно недорогі освітні послуги порівняно з іншими країнами приваблюють студентів-іноземців. Система навчання іноземних громадян, які на певний період вважаються суб'єктами вищої освіти, є важливим складником становлення держави як рівноправного партнера у створенні відкритого освітнього простору та розглядається як один із показників ефективної інтеграції країни у світове співтовариство, як процес інтернаціоналізації в царині вищої освіти, як основа сприяння виходу держави на міжнародний ринок освітніх послуг [4].

Формулювання мети статті. На основі аналізу дефініцій компетентностей (мовна, мовленнєва, комунікативна, міжкультурна) схарактеризувати компетентності міжкультурної комунікації студентів-іноземців у процесі навчання української мови.

Виклад основного матеріалу. Актуальність розвитку компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців зумовлено: кардинальною відмінністю соціально-культурних орієнтирів країни навчання від культурних традицій власної країни; орієнтацією системи навчання мови на культурологічні аспекти, уміння послуговуватися ними задля розв'язання проблемних ситуацій спілкування та досягнення позитивного результату взаємодії; розширенням контактів між представниками різних лінгвокультурних спільнот.

Перебуваючи у країні навчання, іноземні студенти завжди є учасниками процесу міжкультурної комунікації, що відрізняється від того, яким послуговуються носії мови всередині власної культури, й суттєво впливає на успіх чи невдачу комунікативної події. Тому мета навчання української мови як іноземної полягає не стільки в озброєнні студентів правилами вживання мовних одиниць, скільки в їхній підготовці до міжкультурних контактів: навчити розуміти й визнавати культурну різноманітність, за допомогою мови опанувати нову культуру, готувати до міжкультурного та міжособистісного спілкування. Володіння знаннями й уміннями з мови і культури, уміння виокремити розбіжності, які перешкоджають розумінню під час спілкування стануть запорукою успішного розвитку особистості в багатокультурному середовищі.

Аналіз результатів досліджень феномену міжкультурної комунікації свідчить, що науковці витлумачують означене поняття як: комунікативну взаємодію різних культур, орієнтовану на взаємопроникнення культурно-комунікативних смислів, досягнення взаєморозуміння з урахуванням і збереження національної ідентичності (А. Козак); процес взаємозв'язку та взаємодії представників різних культур, під час якого відбувається обмін інформацією, досвідом, цінностями (Є. Подольська); особливості вербального і невербального спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот і послуговуються різними мовами (Ф. Бацевич). У складі міжкультурної комунікації науковці (І. Зимня, С. Мурєєва, Т. Парфьонова, Т. Пермякова, С. Рубіна) виокремлюють такі компоненти: загальнокультурні (поінформованість про норми та цінності різних країн); соціокультурні (наявність умінь спілкування з представниками інших культурних спільнот); лінгвосоціокультурні (знання особливостей мови інших країн та їх доречне використання). Відтак основою міжкультурної комунікації є мова (відображає культуру народу); культура (передає особливості суспільно-історичних умов); особистість (формується в освітній та соціальній діяльності).

Апелюючи до праць науковців, уважаємо, що у процесі навчання студентів-іноземців української мови необхідно формувати комунікативну, мовну (лінгвістичну), мовленнєву та міжкультурну компетентності задля становлення міжкультурної особистості, здатної до успішної діяльності з представниками інших лінгвокультурних спільнот.

На основі аналізу класифікацій ключових компетентностей та їх провідних функцій можна

стверджувати, що комунікативна компетентність є обов'язковим складником кожної із запропонованих систем. Це вказує на її особливу роль як інструмент взаємодії між індивідуумами, культурами, соціумами. Вона є неодмінною умовою праці, пізнання, вироблення систем цінностей, необхідних для життя. А. Хуторської потрактовує її як набуття особистістю комунікативних якостей, необхідних для взаємодії з іншими людьми та потоками інформації, умінням знаходити й інтерпретувати інформацію, виконувати різні соціальні ролі в групі та колективі [5, с. 57].

З. Бакум витлумачує означену компетентність як спеціальні знання стилів і типів мовлення, їх доцільне використання в різних видах мовленнєвої діяльності, уміння співвідносити мовні засоби з цілями й умовами спілкування, вибудовувати спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки та системи культурних уявлень і цінностей певної мови [6, с. 205].

З погляду психологів (Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, Л. Петровська, П. Растянников, Є. Руденський), комунікативна компетентність характеризується як: здатність особистості орієнтуватися в ситуаціях спілкування, встановлювати й підтримувати контакти з людьми; система внутрішніх ресурсів, необхідних для ефективної взаємодії; здатність вільно володіти вербальними й невербальними засобами спілкування.

Соціологи (І. Виноградова, О. Власова, В. Донецька, А. Коваленко, А. Соколов) розуміють означене поняття як рівень засвоєння досвіду взаємодії з навколишніми, який забезпечує особистості адекватне функціонування в суспільстві, дозволяє моделювати поведінку співрозмовника, розв'язувати конфліктні ситуації за допомогою засобів і технологій.

Доречною в контексті нашого дослідження є думка О. Леонтович про те, що комунікативна компетентність разом із мовленнєвою і культурною є складником міжкультурної компетентності, охоплює комплекс умінь, необхідних для висловлення своєї думки та розуміння співрозмовника, спрямовує взаємодію, дозволяє оцінити результати діяльності [7, с. 50–54].

Отже, комунікативна компетентність – це поєднання знань мовної системи та здатності їх застосовувати в мовленнєвій діяльності, що містить декілька компонентів: ті, що пов'язані з використанням мови, та особистісні характеристики, що впливають на результат спілкування. Перший компонент передбачає такі складники (Ю. Ємельянов, М. Кенел, М. Свейн): граматичний (словниковий запас, правила правопису й вимови, побудови речень); соціолінгвістичний (уміння доречно розуміти й застосовувати граматичні форми відповідно до контексту); дискурсивний (здатність використовувати синтаксичні та семантичні засоби, продукувати зв'язне повідомлення); стратегічний (використання вербальних і невербальних засобів задля досягнення позитивного результату взаємодії).

У другому компоненті науковці (В. Абраменкова, Л. Артемова, А. Бодальов, Ю. Ємельянов, А. Кідрон, Є. Щербакова) виокремлюють складники: когнітивний (пізнання іншої людини, уміння поділяти погляди іншої людини); емоційний (емоційна чуйність); поведінковий (здатність до співпраці, ініціативність, адекватність у спілкуванні).

Навчання української мови студентів-іноземців має на меті не тільки засвоєння знань, але й навичок використання в іншомовному спілкуванні комунікативних стратегій (знання, вміння, досвід, необхідні для ефективного спілкування), набутих під час вивчення мови задля досягнення взаєморозуміння зі співрозмовником.

Відтак, комунікативну компетентність студентів-іноземців визначимо як здатність доречно використовувати мовні засоби, встановлювати й підтримувати контакти з людьми, засвоювати досвід соціальної взаємодії, співвідносити мовні засоби з метою ефективного спілкування, що дозволить їм брати повноцінну участь у суспільному й професійному житті. Компонентами означеної компетентності є: ціннісний, когнітивний, дієвий та культурологічний. Ціннісний компонент передбачає здатність усвідомлювати значення комунікації як засобу передавання інформації задля встановлення взаємодії між людьми та досягнення певної мети (усвідомлення ролі комунікації у порозумінні між учасниками спілкування; усвідомлення значення комунікації у реалізації інформаційного обміну; розуміння комунікації як засобу емоційного впливу на дії партнерів по спілкуванню; оцінювання процесу комунікації задля виявлення труднощів та запобіганням у подальшому спілкуванні).

Когнітивний компонент охоплює знання стратегій спілкування, володіння соціальними і культурними знаннями, навичками та вміннями міжособистісної взаємодії (уміння моделювати діалог, дотримуватися норм української літературної мови; знання правил комунікативного контролю; уміння слухати як основа ефективного спілкування; знання особливостей вербальної та невербальної поведінки учасників спілкування; знання правил комунікації задля налагодження взаємин та досягнення результату; уміння визначати спосіб розв'язання певної проблеми, добирати аргументи для доведення власної думки, спростовувати хибні припущення й твердження).

Дієвий компонент становить комплекс умінь і навичок, що забезпечує можливість вибудовувати стратегію спілкування відповідно до ситуації та з урахуванням особливостей співрозмовників (передавати

інформацію в процесі комунікації; регулювати власну комунікативну діяльність задля досягнення мети; удосконалювати міжособистісні відносини у процесі обміну інформацією; аналізувати процес комунікації задля попередження конфліктних ситуацій).

Культурологічний компонент передбачає усвідомлення впливу культури на процес комунікації (уміння використовувати українську мову як засіб формування позитивного ставлення до її представників; усвідомлювати необхідність дотримання морально-етичних норм стосовно учасників комунікативного процесу; розуміти соціокультурне тло інформації; знання фізіологічних, психологічних та соціальних особливостей комунікантів; уміння оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам).

Сучасні лінгводидакти (З. Бакум, О. Горошкіна, М. Пентилюк) наголошують, що основною метою навчання мови є формування й розвиток мовної особистості – людини, яка виявляє високий рівень мовної (лінгвістичної) та мовленнєвої компетентностей. Під мовною компетентністю науковці розуміють: опанування знань (з лексики, граматики, фонетики та орфографії) і формування відповідних навичок: фонетичних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, орфографічних, графічних та каліграфічних (О. Бігич, Н. Бражник, С. Гапонова, С. Ніколаєва); наявність знань і навичок вільно користуватися діапазоном мовних засобів на рівні, необхідному для виконання професійних функцій (І. Галімізнова).

У нашому дослідженні витлумачимо термін «мовна компетентність студентів-іноземців» як здатність використовувати мовні одиниці й правила їх поєднання, правила творення граматичних форм, лінгвістичних понять; вибудовувати граматично правильні форми і синтаксичні структури без зміни змісту висловлення та вживати їх у тому значенні, у якому вони використовуються носіями мови; продукувати мовлення, долати бар'єри вербального й невербального спілкування з представниками інших лінгвокультурних спільнот.

Ціннісний компонент означеної компетентності передбачає здатність особистості усвідомлювати значення мови у збереженні духовних надбань народу, вивчення мови як засобу пізнання, спілкування та самовираження, збереження й передавання інформації від покоління до покоління (прагнення до мовної досконалості задля порозуміння з представниками інших культур; толерантне ставлення до української мови; усвідомлення ролі мови в житті соціуму).

Когнітивний компонент охоплює мовні знання, необхідні для здійснення діяльності в суспільно-політичній й професійній сферах (фонетичного, лексичного, граматичного, стилістичного рівнів мови; мовних одиниць та правил їх поєднання, відмінності у побудові української та рідної мов; еквівалентних / безеквівалентних лексичних одиниць рідної та української мов; різних типів речень та правил їх будови; синонімів та антонімів задля уникнення повторів; інтонаційних правил побудови речення / висловлення; стилів української мови; аналіз мовних і позамовних понять та явищ, їх порівняння й узагальнення).

Дієвий компонент – здатність і готовність застосовувати знання мовних норм для розв'язання різноманітних практичних завдань у суспільно-побутовій та професійній сферах, використання знань із мови задля досягнення точності, інформативності й виразності, встановлення смислових відношень між частинами речення для створення власних висловлень (логічно оформляти власні думки засобами мови; аналізувати лінгвістичні явища, що не збігаються в рідній та українській мовах; уживати виражальні засоби мови (синоніми, антоніми, фразеологізми, прислів'я, безеквівалентна лексика); обирати лінгвістичні засоби залежно від типу висловлення; переносити засвоєні знання і вміння в нову ситуацію).

Культурологічний компонент передбачає усвідомлення значення мови як культурного коду нації, володіння знаннями про універсальні складники рідної й української культур, способи їх застосування в усному й писемному мовленні (усвідомлювати естетичну цінність української мови; помічати й цінувати красу в мовних явищах; уміння правильно інтонувати речення; уміння аналізувати відмінності безеквівалентної лексики рідної та української мов; уміння складати речення з використанням крилатих висловів, фразеологізмів, прислів'їв).

Особливу роль у процесі свідомого володіння мовою, здатності послуговуватися нею в різних комунікативних ситуаціях відіграє мовленнєва компетентність, яка тісно пов'язана з мовною, формується на її основі. За визначенням науковців (А. Богуш, М. Орап, М. Пентилюк), це практичне послуговування мовою в конкретних ситуаціях з наперед заданою метою; знання сполучуваності мовних одиниць; доречності вживання виражальних засобів мови залежно від певної комунікативної ситуації. До найважливіших умінь, що становлять основу мовленнєвої компетентності, відносять: уміння вести діалог, дотримуючись вимог мовного етикету; уміння адекватно сприймати на слух діалог і монолог; уміння створювати письмові тексти різних стилів і жанрів; уміння користуватися різними видами читання.

Отже, мовленнєва компетентність – це здатність використовувати знання сполучуваності мовних одиниць залежно від типу, стилю мовлення, особливостей уживання зображувально-виражальних засобів

мови, соціокультурних норм та цінностей задля їх практичного використання в конкретних ситуаціях спілкування з представниками різних культур.

Ціннісний компонент означеної компетентності витлумачимо як усвідомлення значення знань з мови задля досягнення мети висловлення (усвідомлення впливу культури мовлення на результат спілкування; бажання дбати про чистоту мовлення; розуміння значення інтонації як виражального засобу мови; уміння помічати та виправляти недоліки у власному й чужому мовленні).

Когнітивний компонент передбачає оволодіння комплексом знань про спілкування за різних обставин та з різними комунікантами відповідно до норм і правил комунікації (уміння визначати мотив та мету власної пізнавальної й життєтворчої діяльності, систематизувати набуті знання, використовувати їх у власному мовленні; уміння планувати діяльність задля досягнення мети, оцінювати проміжні й кінцеві результати; знання типів мовленнєвої діяльності; знання стилів мовлення; прогнозування подальшого розвитку мовленнєвої ситуації; знання вимог до культури мовлення (змістовність, послідовність, логічність, точність, виразність тощо).

Дієвий компонент – свідомий відбір і застосування мовних засобів залежно від конкретних умов процесу спілкування, уміння використовувати знання з мови задля досягнення комунікативної мети в соціально-побутовій та професійній сферах спілкування, дотримання правил мовленнєвого етикету (структурувати висловлення залежно від типу й стилю; прогнозувати його зміст на основі формулювання теми; виокремлювати головну думку, оцінювати висловлення з погляду значущості змісту, новизни, виразності мовного оформлення).

Культурологічний компонент охоплює вміння ідентифікувати, аналізувати вербальні та невербальні засоби мовлення, культурні реалії задля розуміння та правильної оцінки мовлення (дотримуватися морально-етичних норм у висловленні; уживати засоби мови (синоніми, антоніми, фразеологізми)).

Опанування мовної, мовленнєвої та комунікативної компетентностей неможливе без оволодіння певним обсягом культурної інформації, без ознайомлення студентів із культурою народу, мову якого вивчають. Отже, результатом навчання іноземної мови є не лише формування означених компетентностей, а насамперед мовної особистості, готової до міжкультурного спілкування, до участі в діалозі культур, що потребує соціокультурних знань.

Аналізуючи структуру соціокультурної компетентності, О. Пальчикова акцентує, що вона допомагає індивіду орієнтуватися в різнокультурних суспільствах, співвідносити відповідні комунікативні норми, правильно тлумачити іншомовні культурні факти, обирати стратегії взаємодії та втілювати їх у життя в різних типах міжкультурної комунікації [8, с. 50].

Ознайомлення студентів-іноземців із культурою України, з особливостями мовленнєвої поведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях є запорукою успішного оволодіння мовою як засобом спілкування, становлення іноземного громадянина як повноправного носія культурної інформації, учасника діалогу культур.

Аналіз визначень поняття «міжкультурна компетентність» дає змогу зробити висновок, що цей термін розглядається науковцями як:

– якість, що дозволяє реалізовуватися в межах діалогу культур та пристосовуватися до умов іншої культури, до успішного й ефективного міжкультурного спілкування, спільної діяльності та співпраці з носіями культур (Н. Гальскова, О. Садохін);

– здатність орієнтуватися в різних видах культури, системах цінностей та відповідних комунікативних нормах (І. Сафонова);

– сукупність якостей: теоретичні знання щодо національних культур і моделей виховання; психологічні особливості особистості (відвертість, гнучкість, толерантність); знання іноземної мови (А. Хуторської);

– інтегральна властивість особи, що полягає в її готовності до міжкультурних контактів, комплексі знань, уявлень про сутність інших культур (мова, традиції, цінності, мистецтво, поведінка), здатності до діалогу культур, яка надає особі можливість продуктивної міжкультурної взаємодії (О. Коваленко);

– комплекс знань про рідну культуру і про інші культури, вміння використовувати ці знання у процесі спілкування з представниками інших культур (С. Ніколаєва).

До структурних компонентів міжкультурної компетентності науковці (Н. Гальскова, О. Леонтович, О. Новикова, С. Радул, О. Садохін, В. Сафонова, А. Хуторської) відносять емоційно-ціннісний, когнітивний, процесуальний та культурологічний.

З урахуванням поглядів науковців визначимо міжкультурну компетентність студентів-іноземців як здатність орієнтуватися в різних видах культур, системах цінностей та комунікативних норм, реалізовувати знання у межах діалогу культур, пристосовуватися до умов іншої культури, спільної діяльності з представниками інших культур, оцінювати комунікативну ситуацію та співвідносити комунікативні наміри з

передбачуваним вибором стратегій, які застосовуються в ситуаціях міжкультурних контактів. До компонентів міжкультурної компетентності належать такі: ціннісний, когнітивний, дієвий, культурологічний.

Ціннісний компонент передбачає сформованість навчально-пізнавальних, професійних та соціальних мотивів, усвідомлення значення міжкультурної взаємодії у процесі особистісного та професійного становлення, усвідомлення рівноправності культур через їх зіставлення та аналіз.

Когнітивний компонент – володіння знаннями, необхідними для взаємодії з представниками інших культур (з мови, культури, історії для участі у процесі міжкультурної комунікації; стратегії запобігання конфліктам у міжособистісній та професійній сферах; особливості комунікативної поведінки представників інших культур; змісту національної культури і усвідомлення її особливостей; системи цінностей і норм задля орієнтації у ситуації міжкультурного спілкування й розуміння смислу повідомлення).

Дієвий компонент охоплює вміння застосовувати стратегії спілкування задля запобігання конфліктним ситуаціям. Означені стратегії відрізняються від прийнятих у межах певної культури та зумовлюють успіх чи невдачу комунікативного акту (використовувати знання мови, культури, комунікативних стратегій у процесі міжкультурної комунікації; аналізувати та використовувати комунікативні стратегії для запобігання конфліктним ситуаціям; моделювати монологічні та діалогічні висловлення з урахуванням культурних особливостей представників інших національностей; аналізувати та оцінювати результати міжкультурної взаємодії).

Культурологічний компонент – володіння знаннями з історії, культури, суспільних та політичних цінностей нової країни, усвідомлення ролі культури у процесі міжнаціонального спілкування (використання виражальних можливостей української мови у процесі міжкультурного спілкування; розуміння невербальних засобів для правильної інтерпретації повідомлення; позитивне сприйняття відмінностей у культурних цінностях, нормах представників інших лінгвокультурних спільнот; уміння оцінювати відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам).

Висновки із перспективами подальших досліджень. Отже, узагальнюючи погляди науковців щодо набору компетентностей, необхідних для розвитку міжкультурної комунікації під час навчання української мови студентів-іноземців, вважаємо, що міжкультурна комунікація передбачає розвиток таких компетентностей у студентів-іноземців: мовна, мовленнєва, комунікативна, міжкультурна.

Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо у створенні електронного підручника та дидактичного комплексу вправ для формування компетентностей міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел та літератури

1. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України : від 17.04.2002 р., № 347/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Дата звернення: 09.05.2018.
2. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf. – Дата звернення: 09.05.2018.
3. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. – Дата звернення: 09.05.2018.
4. Закон України «Про вищу освіту» (2984-111). – К. : АТ «Книга», 2002. – 67 с.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 5. – С. 55–61.
6. Бакум З. П. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії : Монографія / Зінаїда Павлівна Бакум. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – 338 с.
7. Леонтович О. А. Россия и США. Введение в межкультурную коммуникацию / О А. Леонтович. – Волгоград : Перемена, 2003. – 399 с.
8. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 : захищена 07.04.2016 : утв. 1.07.2016 / Олександра Олександрівна Пальчикова. – Київ, 2016. – 256 с.

Светлана Сергеевна Костюк,
преподаватель кафедры
иностранных языков
ГВУЗ «Криворожский национальный
университет»,
e-mail: skostyukss@gmail.com

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ: СИСТЕМА КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

В статье проанализированы взгляды ведущих ученых на термины «языковая», «речевая», «коммуникативная», «межкультурная» компетентности. Обосновано определение указанных компетентностей как составляющих межкультурной коммуникации студентов-иностранцев. Описаны определенные компетентности и их компоненты для процесса обучения украинскому языку как иностранному. В статье конкретизируется содержание четырех взаимосвязанных компонентов каждой компетентности: ценностный, когнитивный, деятельностный, культурологический. Акцентируется внимание на необходимости развития предложенных компетентностей для формирования практических умений и навыков толерантного поведения в обществе, повышения уровня социальной адаптации.

Ключевые слова: компетентности, студенты-иностранцы, компетентностный подход, компоненты, украинский язык как иностранный.

Svitlana Kostiuk,

Lecturer of foreign languages department
of SIHE «Kryvyi Rih national university»,
e-mail: skostyukss@gmail.com

INTERCULTURAL COMMUNICATION OF FOREIGN STUDENTS: THE SYSTEM OF COMPETENCIES

Introduction. *Integration of Ukraine into the common education space has determined the paradigm shift of current educational policy and regulatory framework of Ukraine. The requirements such as preparation of a competitive expert with competencies (knowledge, abilities, skills) which are necessary to solve tasks over a lifetime; enhance of international cooperation; exchange of cultural values are among the most important. Changes in global trends directly concerned the system of education of foreign students. The quality of foreign students' education, their adaptation to the Ukrainian-speaking environment depends on the level of Ukrainian language teaching.*

Purpose. *The purpose of this article is based on the analysis of competencies definitions to clarify the definition of the competencies of intercultural communication of foreign students in the process of Ukrainian language learning.*

Methods. *To solve the task set we applied the theoretical methods of research: analysis and summing up of the philosophic, psychological, pedagogical sources on the researched problem, distinguishing the scientific approaches to the study of intercultural communication that made it possible to clarify the essence of the concepts «competencies of foreign students» and «intercultural communication».*

Results. *On the basis of the research, it was determined that in the process of teaching foreign students Ukrainian language it is necessary to develop language, speech, communicative and intercultural competencies to prepare specialists not only for future professional activities but to be able to communicate effectively with representatives of other cultural and linguistic society. It was identified the components of these competencies such as value-based, cognitive, activity, culturalological and their requirements were characterized.*

Originality. *Based on the works of scientists the key competencies of intercultural communication of foreign students and their main components were distinguished.*

Conclusion. *The formation of these competencies in the process of learning Ukrainian language as foreign facilitate the growing interest in learning the language and culture of other peoples, development of tolerant, intercultural personality that is able to understand the values of every culture, to communicate effectively with representatives of other cultures. The prospects for further research include the creation of the e-textbook and didactic complex of exercises to develop intercultural communication competencies.*

Key words: *competencies, foreign students, competence-based approach, components, Ukrainian language as foreign.*

References

1. Nacional`na doktry`na rozvy`tku osvity` : Ukaz Prezy`denta Ukrayiny` : vid 17.04.2002 r., № 347/2002 [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. – Data zvernennya: 09.05.2018.
2. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf. – Data zvernennya: 09.05.2018.
3. Koncepciya novoyi ukrayins`koyi shkoly` [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>. – Data zvernennya: 09.05.2018.
4. Zakon Ukrayiny` «Pro vy`shhu osvitu» (2984-111). – K. : AT «Kny`ga», 2002. – 67 s.

5. Xutorskoj A. V. Klyucheverye kompetency`y` kak komponent ly`chnostno-ory`enty`rovannoj parady`gmy obrazovany`ya / A. V. Xutorskoj // Narodnoe obrazovany`e. – 2003. – № 5. – S. 55–61.
6. Bakum Z. P. Teorety`ko-metody`chni zasady` navchannya fonety`ky` ukrayins`koyi movy` v gimnaziyi : Monografiya / Zinayida Pavlivna Bakum. – Kry`vy`j Rig : Vy`davny`chy`j dim, 2008. – 338 s.
7. Leontovy`ch O. A. Rossy`ya y` SShA. Vvedeny`e v mezhkul`turnuyu kommyny`kacy`yu / O A. Leontovy`ch. – Volgograd : Peremena, 2003. – 399 s.
8. Pal`chy`kova O. O. Realizaciya kros-kul`turnogo pidxodu do navchannya ukrayins`koyi movy` inozemny`x studentiv : dy`s. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 : zaxy`shhena 07.04.2016 : utv. 1.07.2016 / Oleksandra Oleksandrivna Pal`chy`kova. – Ky`yiv, 2016. – 256 s.

Отримано редакцією 31.05.2018 р.

УДК 378.0+372.78

DOI 10.31376/2410-0897-2018-1-37-208-215

Олена Яківна Заїка,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії і методики дошкільної освіти
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: zaikkael@gmail.com

ЕМПАТІЙНО-МОТИВУВАЛЬНИЙ БЛОК МЕТОДІВ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті висвітлено провідні погляди дослідників на методи навчання мистецтва, їх класифікацію та зміст. Аналізується емпатійно-мотивувальний метод навчання, його вплив на розвиток художньо-творчих здібностей у майбутніх педагогів: спонукання студентів до емпатійного переживання художніх образів у різних видах мистецтва на основі створення художньо-пошукових ситуацій, стимулювання інтересу до виконавської діяльності шляхом запровадження різних способів аналізу її результатів, а також створення ситуацій «актуальності переживання», що сприяють збудженню позитивних емоцій, активізації почуття впевненості студентів у власних силах.

Ключові слова: метод, емпатія, мотив, розвиток, художньо-творчі здібності, майбутні педагоги.

Постановка проблеми. Одним із стратегічних напрямів оновлення сучасної освіти є створення умов для формування творчої особистості майбутнього педагога, реалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Орієнтація на творчість є світоглядною установкою сучасного виховання і освіти. Водночас ця освіта обов'язково містить і має передбачати навчання правил, законів, аксіом [1, с. 186].

Мистецьке навчання спрямовано на розвиток особистісних властивостей вихованців за допомогою методів стимулювання мистецького навчання, сутністю якого є застосування різноманітних педагогічних спонук цілеспрямованого залучення до художнього пізнання; активізація художньої діяльності; цілеспрямована художньо-психологічна підтримка [2, с. 7–11].

Розробляючи методи розвитку творчих здібностей, потрібно дотримуватися співвідношення реальних і навчальних завдань, орієнтуватися на соціальний і діяльнісний контексти розвитку творчих здібностей, на проблемні моменти, які стають на заваді процесу переростання окремих здобутків у стратегії й цінності. Основний метод навчання творчості – це включення в реальну діяльність, спрямовану на реальне визнання, яке має реальну цінність для людини [3, с. 50].

Аналіз досліджень і публікацій. У практиці музичного навчання визначальним є використання комплексних методів, що закладає основу загально естетичного виховання. До найефективніших методів музично-педагогічної практики відносять такі: 1) метод музичного узагальнення, роздуми про музику (Д. Кабалецький); 2) метод встановлення асоціативних зв'язків між музичними і зоровими образами; 3) метод музичної імпровізації (Н. Ветлугіна. Р. Ригіна); 4) метод мелодійного, ритмічного, тембрового, пластичного, графічного фантазування (А. Лобова).

С. Ліпська визначає методи, які відображають процесуальні аспекти музичного навчання та є педагогічно скерованим шляхом пізнання особливостей музично-виконавського мистецтва: методи організації та здійснення художньо-пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні, індуктивно-дедуктивні, пошуково-дослідницькі, які спрямовані на збагачення інформаційного фонду учнів, поглиблення аналітичних процесів, набуття практично-виконавських умінь та навичок, розвиток музично-